

Việt Nam trong bối cảnh các cường quốc đấu tranh vì trật tự mới trong khu vực

Vladimir Kolotov*

Khoa Nghiên cứu Á-Phi, DHTHQG St. Petersburg, Nga

Nhận ngày 06 tháng 10 năm 2016

Chỉnh sửa ngày 18 tháng 10 năm 2016; Chấp nhận đăng ngày 28 tháng 11 năm 2016

Tóm tắt: Hiện nay trong vùng Đông Á có một mâu thuẫn cơ bản mang tính địa chính trị. Các thể hệ “Rồng” châu Á có sức mạnh cộng dồn về mặt kinh tế mạnh hơn Hoa Kỳ, nhưng về mặt chính trị thì họ vẫn có vai trò thứ cấp. Tức là về mặt kinh tế họ là các quốc gia khổng lồ, nhưng về mặt chính trị và an ninh họ không có tiếng nói thích hợp. Đồng thời, Hoa Kỳ hiện nay là quốc gia số một về tổng nợ. Để duy trì vai trò của mình trên thế giới Washington rất khéo léo lợi dụng mâu thuẫn giữa các nước khác, họ xây dựng vòng cung bất ổn Đông Á để chi phối các đối thủ cạnh tranh dựa vào vai trò chủ chốt về mặt quản lý xung đột ở nước khác vì quyền lợi của mình.

Hiệp mới của trò chơi địa chính trị trong vùng Đông Á đang được bắt đầu. Trò chơi địa chính trị giữa các cường quốc đã dẫn đến thay đổi to lớn. Sự lớn mạnh của Trung Quốc và việc mở rộng vùng ảnh hưởng gây đe dọa quyền lợi của các cường quốc. Washington cố gắng kiềm chế Bắc Kinh. Vì đây là hai cường quốc hạt nhân, cuộc đối đầu trực tiếp giữa hai nước này là không thể xảy ra được, do đó Washington chọn đường lối chống Bắc Kinh bằng bàn tay của nước khác trong khu vực. Chính sách phân tác dụng của Trung Quốc ở Biển Đông đang buộc các nước Đông Nam Á tìm kiếm một đối trọng ở bên ngoài khu vực. Hoa Kỳ đứng đầu làm đại diện cho đối trọng ấy. Họ cố gắng hồi sinh một liên minh là khối SEATO, mà đã chấm dứt sự tồn tại vào năm 1976. Nếu như thiếu Việt Nam, thì khối này chẳng có nghĩa lý gì, còn bây giờ ý tưởng đó lại xuất hiện. Việt Nam với tư cách là quốc gia Đông Nam Á mạnh nhất về quân sự tất nhiên cần phải đóng vai trò đặc biệt trong dự án này. Cấu hình khu vực như thế đặt nền an ninh Việt Nam trước những thử thách lớn.

Từ khóa: Trật tự mới trong khu vực; cân bằng lực lượng; địa chính trị; an ninh; vòng cung bất ổn Đông Á.

“Nếu bắn vào quá khứ từ súng lục, thì tương lai sẽ bắn lại từ đại bác”

Rasul Gamzatov

1. Lời mở đầu

Hiện nay trong vùng Đông Á có một mâu thuẫn cơ bản mang tính địa chính trị. Các thể hệ

“Rồng” châu Á có sức mạnh cộng dồn về mặt kinh tế mạnh hơn Hoa Kỳ, nhưng về mặt chính trị thì họ vẫn có vai trò thứ cấp. Tức là về mặt kinh tế họ là các quốc gia khổng lồ, nhưng về mặt chính trị và an ninh họ không có tiếng nói và thế lực thích hợp. Đồng thời Hoa Kỳ hiện nay là quốc gia số một về tổng nợ (19 nghìn tỷ), mà họ không thể nào thanh toán được. Để duy

* Email: v.kolotov@spbu.ru

trì vai trò của mình trên thế giới Washington rất khéo léo lợi dụng mâu thuẫn giữa các nước khác. Sau thế chiến thứ II họ xây dựng vòng cung bất ổn Đông Á để chi phối các đối thủ cạnh tranh dựa vào vai trò chủ chốt về mặt quản lý xung đột ở nước khác vì quyền lợi của mình. Hiện tượng này quyết định tham số cơ bản của khí hậu địa chính trị ở Đông Á, nên các nước trong khu vực không có vai trò quyết định. Một trong những hậu quả của nó là một số nước quan trọng trong khu vực đến bây giờ vẫn bị chia cắt. Điều này có lợi cho Hoa Kỳ vì cho phép họ sử dụng kế sách “Cách ngạn quan hỏa” (quan sát lửa cháy từ bờ sông bên kia, để yên xem các đối tác tự thanh toán nhau). Hiện nay họ làm rất khéo léo giống như một câu nổi tiếng trong Kinh Thánh “chúng gieo gió thì chúng gặt bão” (Hôsê, 8:7), nhưng họ xây dựng cơ chế để mà Hoa Kỳ “gieo gió, nhưng chur hầu và các đối thủ gặt bão” thường xuyên. Như vậy họ đã chiếm và đang duy trì vị thế tối cao nhất nhằm chi phối cả khu vực.

Phải nói thêm là một số quốc gia trong khu vực tự giúp đỡ Hoa Kỳ xây dựng và duy trì hệ thống thống trị chống lại họ như thế. Ví dụ Trung Quốc cho rằng đang xây dựng hệ thống an ninh tại Biển Đông để bảo vệ mình, nhưng trên thực tế bằng cách vi phạm quyền lợi của các nước vừa và nhỏ tại Biển Đông, Bắc Kinh tự nhiên đang giúp Hoa Kỳ xây dựng và củng cố hệ thống kiềm chế Trung Quốc ở phía Nam. Như vậy chính sách này có tính phản tác dụng: càng gây áp lực, càng nhận được sự phản kháng. Kết quả tồi tệ nhất cho Bắc Kinh là đẩy Việt Nam về phía Nam của vòng cung bất ổn Đông Á mà Hoa Kỳ kiểm soát. Xin nhắc lại là nội dung địa chính trị của 2 cuộc chiến tranh Đông Dương là giữ Việt Nam ở phía Bắc của vòng cung bất ổn Đông Á. Vậy cấu hình của cuộc xung đột sẽ được thay đổi đáng kể. Như thế các “ưu tiên” từ việc nuốt Biển Đông sẽ làm cho Trung Quốc “mất” nhiều hơn là “được”. Đó sẽ là thất bại chiến lược của Trung Quốc chưa từng thấy sau thế chiến thứ II, nhưng hy vọng điều đó sẽ không bao giờ xảy ra.

2. Giải pháp “Quốc tế hóa”

Nhiều khi một số chuyên gia đề nghị phương án quốc tế hóa tranh chấp lãnh thổ ở Biển Đông. Chiến lược này có thể được sử dụng khi bên ngoài có một đối tác uy tín và tin cậy có thể bảo vệ quyền lợi của mình tốt hơn bản thân mình. Nhưng đáng tiếc, một số chuyên gia ở Đông Nam Á đã lãng quên những bài học lịch sử. Hầu như tất cả các quốc gia đó trong quá khứ là các nước thuộc địa. Và họ đã trở thành thuộc địa bởi vì lãnh đạo của họ đã cố gắng lợi dụng các cường quốc bên ngoài để giải quyết những tranh chấp trong khu vực. Kết quả là các cường quốc bên ngoài đã nhận được ngày càng nhiều thông tin về mâu thuẫn trong vùng Đông Nam Á, bắt đầu tham gia tích cực hơn trong quá trình giải quyết các vấn đề nội bộ, và cuối cùng tất cả các nước trong khu vực trừ Thái Lan đã mất chủ quyền và trở thành thuộc địa của các cường quốc, mà họ đã định lợi dụng.

Hiện nay quan sát viên của một số nước có vẻ như sống trong ảo tưởng, như có ai đó to lớn và mạnh mẽ đến từ bên ngoài để giải quyết những vấn đề khu vực mà họ không thể tự giải quyết do những lý do khác nhau. Và họ hy vọng rằng, những vấn đề này sẽ được giải quyết vì lợi ích của họ, nhưng điều đó có xác suất rất thấp. Ảo tưởng này chỉ có thể mang lại một kết quả duy nhất - vấn đề sẽ được giải quyết vì quyền lợi của các lực lượng bên ngoài, trong khi lợi ích của các nước ASEAN có thể bị bỏ qua. Tức là vấn đề sẽ được giải quyết theo phương pháp của nhiều năm trước đây, khi gần như tất cả các nước Đông Nam Á đã mất chủ quyền. Quốc tế hóa cuộc tranh chấp không phải là một phương pháp tối ưu để giải quyết vấn đề, vì có nhiều nguy cơ [1]. Nên mỗi khi nói về quốc tế hóa cần phải nhớ lại về kinh nghiệm lịch sử.

Hiện nay giải pháp “quốc tế hóa” giống như chuyện khi mấy người hàng xóm tranh nhau một con bò và trong quá trình tranh chấp bên nào cũng muốn “chém đệp” bên khác, đe dọa sử dụng vũ lực và kêu gọi sự chú ý của cả làng. Kết quả là mỗi người ra sức kéo sừng, chân và đuôi của con bò về phía mình và cãi nhau trong

khi “luật sư” nước ngoài mà họ mời giải quyết ngòi yên ở giữa và vắt sữa của con bò. Kết quả là các bên tranh chấp chẳng được miếng nào.

3. Lịch sử của vấn đề Biển Đông

Các chủ thể địa chính trị không tin nhau và thường xuyên nghi ngờ là đối tác của họ có thể “đi đêm”. Đó là quy luật. Đồng thời bên nào cũng coi mình như là câu thủ xuất sắc.

Về một mặt Bắc Kinh biết cách chơi và chọn thời điểm phù hợp để thực hiện chính sách “tầm thực” và dần dần chiếm đất của các nước láng giềng đúng theo kế sách “thanh Đông kích Tây”. Ví dụ: các bước mở rộng vùng kiểm soát của Trung Quốc tại Biển Đông đã được thực hiện khi các nước khác đang quan tâm đến vấn đề khác ở nơi khác và không phản ứng kịp đối với những hành động của Bắc Kinh. Vào năm 1956 (tình hình Việt Nam, Hungary), 1974 (Việt Nam, Trung Đông), 1988 (Afghanistan, Trung Đông, Liên Xô) đều như thế. Có lẽ Bắc Kinh cho rằng đang chơi trò địa chính trị của mình ở Biển Đông, nhưng nếu nhớ lại một số sự kiện lịch sử thì có cơ sở để nghi ngờ điều đó.

Về mặt khác Hoa Kỳ cũng rất giỏi trong lĩnh vực sử dụng đặc điểm của đối tác để cài bẫy chiến lược. Ví dụ: dự án của cái gọi là “đường lưỡi bò” là do Quốc Dân Đảng đề xuất vào năm 1947. Hồi đó Hoa Kỳ đã hiểu ra là đối tác của họ sẽ thua Đảng Cộng sản Trung Quốc và sớm muộn thì Trung Cộng sẽ chiếm cả nước, nên đã gài lại mìn hẹn giờ cho cả khu vực. Tức chịu thua trận để sau thắng sự đối đầu. Quốc Dân Đảng từ xưa đến nay hoạt động dưới sự kiểm soát chặt chẽ của Washington và không dám tự đề xuất ý tưởng về chính sách đối ngoại như “đường 11 đoạn” trong Biển Đông nếu không được sự đồng ý của Hoa Kỳ. Riêng trong việc này chúng tôi giả thiết rằng đây là âm mưu do Washington soạn thảo ra và sử dụng bàn tay của Quốc Dân Đảng để đưa vào thực tế. Hiện nay ở Việt Nam người ta không chú ý đến một đặc điểm là: Đài Loan (một trong những liên minh an ninh thân cận nhất của Mỹ trong vùng Đông Á) hoàn toàn ủng hộ lập trường của

Trung Quốc về vấn đề Biển Đông. Sau khi Đảng Cộng sản Trung Quốc giải phóng đất nước thì họ cũng được “thừa kế” ý tưởng “đường 11 đoạn”. Vì theo truyền thống lâu đời thì nếu chính quyền đã đón mời thì sẽ không bao giờ nhà ra. Còn Hoa Kỳ ngay từ đầu khi lập mưu “treo cà rốt” trước mũi của đối thủ tiềm năng thì đã tính toán đến vụ việc dựa vào truyền thống Trung Quốc và dự tính hành động của họ. Đây là đặc điểm quan trọng nhất trong sự bành trướng của Bắc Kinh tại Biển Đông mà đã bắt nguồn từ thời gian đó.

Vào năm 1956 theo Hiệp định Genève (1954) quân đội Pháp phải rút hoàn toàn khỏi Đông Dương, thì Trung Quốc lợi dụng cơ hội để chiếm đóng một số đảo phía đông quần đảo Hoàng Sa. Còn các đảo thuộc phía Tây của Hoàng Sa và Trường Sa lúc đó thuộc về Việt Nam Cộng Hòa.

Thỏa thuận “đi đêm” chống Liên Xô giữa Trung Quốc và Hoa Kỳ vào năm 1972 đã mở ra giai đoạn tiếp theo của sự bành trướng của Trung Quốc ở Biển Đông. Do đó vào năm 1974 Washington đã “bật đèn xanh” cho Trung Quốc tiếp tục thực hiện kế hoạch chiếm đóng các đảo thuộc phía Tây của Hoàng Sa sau khi rút hết quân đội của Việt Nam Cộng hòa bố trí ở đó.

Chính vì thế vào năm 1988, Hoa Kỳ cũng đã im lặng khi Trung Quốc bắn vào các chiến sĩ quân đội Nhân dân Việt Nam khi chiếm quần đảo Trường Sa, vì hành động này nằm trong kế hoạch của Mỹ nhằm tạo cơ sở để dùng “lá bài” Việt Nam chống lại Trung Quốc trong giai đoạn sau.

Quyền lợi của Washington là xây dựng và quản lý xung đột giữa các nước. Hơn nữa Hoa Kỳ muốn kiềm chế Trung Quốc bằng tay của các nước khác trong khu vực. Họ chỉ bảo vệ các lợi ích riêng của mình [2]. Lợi dụng Trung Quốc để chống Liên Xô, sau đó dùng các nước khác để chống Trung Quốc. Khi phân tích hoàn cảnh tranh chấp ở Biển Đông, chúng ta thấy là: cả Bắc Kinh lẫn các nước vừa và nhỏ đang chia cắt Biển Đông đúng theo như trong kịch bản xung đột do Hoa Kỳ soạn thảo. Có lẽ một số chính khách biết là đã đón mời và đang bị kéo vào bẫy mà không có cách nào thoát ra được. Các nhà chính trị trong khu vực chưa chứng

minh được là họ đủ thông thái để vượt qua các mâu thuẫn và bảo vệ quyền lợi chung của khu vực trước tham vọng của cường quốc nằm ngoài vùng. Vấn đề là nếu họ chỉ bảo vệ lợi ích cá nhân của một nước thì cuối cùng cả khu vực cùng với họ sẽ bị thiệt hại. Họ chỉ có thể giải quyết vấn đề an ninh cùng với nhau vì lợi ích chung, nhưng bây giờ chưa có dấu hiệu như thế.

Hiện nay hiệp mới của trò chơi địa chính trị trong vùng Đông Á đang được bắt đầu. Trò chơi địa chính trị giữa các cường quốc đã dẫn đến thay đổi to lớn. Sự lớn mạnh của Trung Quốc và việc mở rộng vùng ảnh hưởng gây đe dọa không những đến quyền lợi của các nước vừa và nhỏ, mà còn của các cường quốc khác. Washington cố gắng kiềm chế Bắc Kinh. Vì đây là hai cường quốc hạt nhân, cuộc đối đầu trực tiếp giữa hai nước này là không thể xảy ra được. Chính sách phản tác dụng của Trung Quốc ở Biển Đông đang buộc các nước Đông Nam Á tìm kiếm một đối trọng ở bên ngoài khu vực. Hoa Kỳ đứng đầu phe đối trọng ấy. Họ cố gắng hồi sinh một liên minh là khối SEATO, mà đã chấm dứt sự tồn tại vào năm 1976. Nếu như thiếu Việt Nam, thì khối này chẳng có nghĩa lý gì, còn bây giờ ý tưởng đó lại xuất hiện. Việt Nam với tư cách là quốc gia Đông Nam Á mạnh nhất về quân sự tất nhiên cần phải đóng vai trò đặc biệt trong dự án này. Cấu hình mới tại khu vực như thế đặt nền an ninh Việt Nam trước những thử thách lớn.

Trong khi đó, Hoa Kỳ có thể phá vỡ cân bằng lực lượng ở Đông Á và kích động những tiến trình không kiểm soát nổi, bất lợi cho các nước trong khu vực. Các cường quốc bên ngoài khu vực đang chơi trò chơi của họ, có phương cách riêng của họ để tính điểm với nhau, và họ hành xử rất tàn nhẫn. Nhưng Việt Nam là một cầu thủ giàu kinh nghiệm trên đấu trường quốc tế. Ban lãnh đạo của quốc gia này tính toán rõ ràng những động thái đối ngoại của mình và đang thi hành những giải pháp có lợi nhất cho đất nước [3].

Ở thế kỷ XX, trong số các nước bị chia cắt thì chỉ Việt Nam mới thống nhất được lãnh thổ của mình trên lục địa. Còn Thái Lan, Trung

Quốc và Hàn Quốc vẫn nằm trong tình trạng phân chia và đồng bào nước họ vẫn tiếp tục nhìn nhau qua kính ngắm. Một số nước buộc phải nuôi căn cứ quân sự nước ngoài trên lãnh thổ của mình và điều đó cũng có ảnh hưởng đáng kể đến chính sách đối nội và đối ngoại của họ.

Suốt 2 cuộc chiến tranh Đông Dương trên đất liền, lực lượng ngoại xâm đã bị xử lý theo câu nói của Chủ tịch Hồ Chí Minh “Thiên La Địa Võng” (天罗地网). Hồi đó “thiên la” là được xây dựng trên cơ sở của lực lượng không quân và phòng không, còn “địa võng” là lực lượng tăng thiết giáp và hỏa tiễn do Liên Xô giúp đỡ. Vào thế kỷ XX, quân đội Việt Nam dùng vũ khí của Liên Xô đã đánh bại các thế lực quân Pháp, Mỹ, Trung Quốc và Khmer Đỏ.

Nga với những loại vũ khí hiện đại của mình cũng có khả năng duy trì và thay đổi sự cân bằng lực lượng như đã được chứng minh tại Syria. Nga quan tâm đến việc duy trì hòa bình và ổn định ở Đông Á. Nước Nga có phương châm giải quyết tất cả các vấn đề bằng con đường hòa bình trong khuôn khổ pháp luật quốc tế và trong tình hình cần thiết có thể cung cấp cho đối tác của mình những loại vũ khí tiên tiến, mạnh và chính xác, giúp đập tan và vô hiệu hóa những mưu đồ và tham vọng của thế lực thù địch.

Hiện nay Nga và Hoa Kỳ đang đối đầu địa chính trị tại Trung Đông (Syria) và Đông Âu (Ukraina) của Vòng cung bất ổn Âu Á. Trong bối cảnh này Trung Quốc có vẻ lập kế để Moscow và Washington càng nằm càng sa lầy ở đó như vậy Bắc Kinh mới có điều kiện thuận lợi hơn để hoạt động đơn phương ở vùng Biển Đông.

Ngô Tôn Tử đã viết: “故上兵伐謀，其次伐交，其次伐兵，其下攻城” [4] / “Cố thượng binh phạt mưu, kỳ thứ phạt giao, kỳ thứ phạt binh, kỳ hạ công thành” [5]. Giải nghĩa: “thượng sách là phá mưu lược, kế tiếp là phá ngoại giao, kế nữa là dùng binh, hạ sách là tấn công thành trì”. Như vậy nhà tinh hoa cổ đại đã nêu lên 4 thành phần chiến lược từ trên xuống: 謀 mưu, 交 giao, 兵 binh, 城 thành.

Chúng ta thử xem ai trong khu vực giới nhất trong việc lập mưu để phá âm mưu của đối thủ? Tại sao như thế?

Theo tư tưởng Hồ Chí Minh để giải quyết vấn đề địa chính trị nên theo 3 nguyên tắc cơ bản:

1. Xem xét vấn đề một cách khách quan, chú ý đến đặc điểm chủ chốt của đối tác “biết người, biết ta” (theo Tôn Tử “biết địch, biết ta”) và trên cơ sở này dự tính hành động của họ. Nên cần phải biết lịch sử của vấn đề và vai trò của các bên liên quan.

2. Tìm giải pháp và thượng sách trên cơ sở “có tình có lý” để lập 謀 (mưu) tối ưu. Sau đó thực hiện chính sách “Thêm bạn bớt thù” về mặt ngoại giao 交 (giao). Trên cơ sở này mới tránh được hạ sách khi cần phải dùng 兵 (binh) để chiếm 城 (thành).

3. Luôn luôn phải theo nguyên tắc “Dĩ bất biến, ứng vạn biến”, tức duy trì lập trường của mình trong bất kỳ tình huống nào.

Hiện nay tình hình càng ngày càng trở nên phức tạp và nguy hiểm. Việt Nam hiện nay giống như một Trương phu đứng trước tảng đá kỳ diệu trên ngã ba và đang suy nghĩ về việc chọn con đường đi tiếp. Đây là một lựa chọn định mệnh. Trên mặt tảng đá dẫn đường có 3 dòng chữ bị rêu phong:

1. Rẽ trái đi theo lảng giềng phía Bắc thì có rủi ro mất nước.

2. Rẽ phải đi theo cường quốc bên kia Thái Bình Dương thì có rủi ro mất nước.

3. Cũng có mũi tên chỉ đi thẳng và một dòng chữ “Các Vua Hùng đã có công dựng nước, Bác cháu ta phải cùng nhau giữ lấy nước”¹.

Tài liệu tham khảo

- [1] Phòng vấn Vladimir Kolotov, Quốc tế hóa cuộc tranh chấp không thể giải quyết được vấn đề Biển Đông URL: <https://vn.sputniknews.com/opinion/20160804/2232545/quoc-te-hoa-cuoc-tranh-chap-khong-the-giai-quyet-duoc-van-de-bien-dong.html>
- [2] Phòng vấn Vladimir Kolotov, Việt Nam: Từ lời nói đến hành động URL: <https://vn.sputniknews.com/opinion/20160812/266150/viet-nam-tu-loi-noi-den-hanh-dong.html>
- [3] Phòng vấn Vladimir Kolotov, Suốt thế kỷ 20 người Việt Nam giành chiến thắng với sự hỗ trợ của vũ khí Nga URL: <https://vn.sputniknews.com/opinion/20160526/1797881.html>
- [4] 孫子兵法 URL: <http://www.thetao.info/artofwar.thetao.info/china/chinatext.htm>
- [5] Trương Nghiên Quân, Tôn Tử, Bàn về Binh Pháp, NXB Thế giới, Hà Nội, 2010.

Vietnam in the Context of Struggle between the Major Powers for new Regional Order

Vladimir Kolotov

Faculty of Asian and African Studies, University St. Petersburg, Russia

Abstract: Nowadays in East Asia there is a fundamental geopolitical contradiction. Asian “Dragons” combined economically are stronger than the United States, but politically, they still play a secondary role. That is, in economic terms, they are the giants, but in the fields of politics and security they do not have an appropriate voice. At the same time the United States has now the biggest debt in the world. To maintain its global role, Washington very skillfully uses the contradictions between

¹ Câu nổi tiếng của Chủ tịch Hồ Chí Minh.

other countries and has built the Arc of instability in East Asia. Their domination over the competitors is based on their key role in conflict management between other countries in their own interests. The new round of geopolitical game in the East Asian region is being started. This geopolitical game between the major powers has led to enormous changes. The rise of China and the expansion of its influence are threatening the interests of major powers. Washington tried to curtail Beijing, but the direct confrontation between the two nuclear powers is unlikely, so Washington chose the holding back of Beijing by hands of other regional countries. The counterproductive policy of China in the South China Sea is forcing the Southeast Asian countries to seek a counterweight outside the area. The United States is ready to be such a counterbalance force. Now they try to revive the SEATO, after its dissolution in 1976. Without the united Vietnam this block does not make any sense, and now the idea has emerged again. Vietnam as the militarily strongest nation in Southeast Asia should play a special role in this project. Such a regional security reconfiguration poses special security challenges for Vietnam.

Keywords: New regional order, balance of forces, geopolitics, security, East Asian Arc of instability.